

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЗАВДАННЯ
ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ
«ФІНАНСОВА СТАТИСТИКА»**

**(розділи: «Статистика державного бюджету»,
«Статистика грошового обігу»
для студентів II курсу денної форми навчання
спеціальності «Фінанси і кредит»**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЗАВДАННЯ
ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ
«ФІНАНСОВА СТАТИСТИКА»**

**(розділи: «Статистика державного бюджету»,
«Статистика грошового обігу»)**

**для студентів II курсу денної форми навчання
спеціальності «Фінанси і кредит»**

Затверджено
на засіданні кафедри
статистики.
Протокол №8
від 09.04.2010 р.

ОДЕСА ОДЕУ 2010

Методичні вказівки та завдання до самостійної роботи з дисципліни «Фінансова статистика» (розділи: «Статистика державного бюджету», «Статистика грошового обігу») для студентів II курсу денної форми навчання спеціальності «Фінанси і кредит» (Укл. Л.М. Карпенко. – Одеса: ОДЕУ, ротапринт, 2010 р. – 52 с.)

Укладач: Л.М. Карпенко, канд. екон. наук, доцент

Рецензенти: О.В. Обнявко, канд. екон. наук, доцент,
(зовнішній рецензент)
Т.В. Погорєлова, канд. екон. наук, доцент
К.Д. Семенова, канд. екон. наук, доцент

Коректор: А.О. Ковальова

З М І С Т

Вступ.....	4
Розділ 1. Статистика державного бюджету	5
Методичні вказівки до вивчення розділу.....	5
Питання для самоконтролю.....	14
План практичних занять.....	15
Навчальні завдання.....	15
Розділ 2. Статистика грошового обігу	25
Методичні вказівки до вивчення розділу.....	25
Питання для самоконтролю.....	37
План практичних занять.....	38
Навчальні завдання.....	39
Рекомендована література.....	49
Додатки.....	50

ВСТУП

Сучасна ринкова економіка є складною розгалуженою структурою, що об'єднує підприємства, установи, організації різних галузей народного господарства та форм власності. Більш ніж десятирічний період проведення ринкових реформ в Україні показав, що подолати кризові явища в економіці можливо за допомогою власне економічних важелів, якими виступають передусім податки, кредити, ціни, грошова маса.

У сучасних умовах реформування економіки України змінюються принципи обліку та аналізу фінансових процесів і явищ, розробляються нові підходи в організації статистичної роботи у фінансових та кредитно-банківських закладах. Тому необхідні істотні зміни в підготовці фахівців у галузі фінансів і кредиту. Багато часу надається студентам для самостійного вивчення навчального матеріалу.

Дисципліна «Фінансова статистика» є однією з ключових дисциплін у підготовці майбутніх фахівців з економіки та фінансів. Вивчення дисципліни «Фінансова статистика» базується на той обсяг знань, який отриманий у результаті вивчення загальноекономічних курсів – макроекономіки, мікроекономіки, загальної теорії статистики, соціально-економічної статистики, банківської статистики, економічного аналізу, математичної статистики, а також фінансів.

Мета вивчення дисципліни полягає у формуванні системи теоретичних знань і практичних навичок використання статистичних методів аналізу економічних явищ і процесів у сфері фінансів на макро- та мікрорівнях.

Завдання: вивчення принципів побудови системи показників фінансової статистики, набуття вмінь і навичок виконання фінансових розрахунків в аналізі та прогнозуванні розвитку фінансової сфери.

У результаті вивчення дисципліни «Фінансова статистика» студент повинен: знати основні теоретичні та методологічні принципи економіко-статистичного вивчення кількісних закономірностей масових суспільно-економічних явищ та процесів, які пов'язані з фінансовою сферою, та застосовувати ці знання на практиці; вміти користуватись основними статистичними методами, застосовувати набуті результати досліджень для обґрунтування прийняття управлінських рішень та прогнозування перспектив розвитку.

Дані методичні вказівки складені відповідно до програми курсу «Фінансова статистика» і відображають методичний матеріал до вивчення певних розділів курсу, питання для самоконтролю, план практичних занять, навчальні завдання, приклади розв'язування типових задач, додатки, рекомендовану літературу. У завданнях використовуються умовні цифрові дані.

РОЗДІЛ 1. СТАТИСТИКА ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Методичні вказівки до вивчення розділу

1. Поняття державного бюджету та бюджетна класифікація

Державний бюджет - це головний фінансовий план утворення й використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій законодавчої та виконавчої влади.

Статистика державного бюджету вивчає процес планомірного утворення та використання бюджетного фонду. Об'єктом статистичного вивчення є всі елементи єдиної бюджетної системи – бюджети різних рівнів державного управління.

Бюджетна система складається з двох елементів: 1) Державного бюджету України; 2) місцевих бюджетів. Сукупність цих елементів являє собою Зведений бюджет України. Він використовується для аналізу та визначення державного регулювання економічного та соціального розвитку. Бюджет України складається з двох частин: прибуткової та витратної.

Доходи бюджету складаються з надходжень від юридичних і фізичних осіб, податків і зборів та інших обов'язкових платежів.

Витрати бюджету включають платежі на фінансування економіки, соціально-культурних заходів, науки, органів державної влади й управління, на національне устаткування, зовнішньоекономічну діяльність.

Головним методологічним документом, за допомогою якого складаються та виконуються бюджети, є бюджетна класифікація.

Бюджетна класифікація забезпечує єдність фінансових показників, уніфікацію звіту і звітності та порівнянність бюджетів усіх рівнів.

Бюджетна класифікація – це науково обґрунтоване групування доходів та видатків бюджетів усіх рівнів з присвоєнням об'єктам класифікації групових кодів.

Головними позиціями бюджетної класифікації є розділи, кожний з них має свій код.

Завданням статистики в галузі класифікації державних фінансів є здійснення угруповання основних операцій сектора державного управління і формування аналітичної бази для визначення потреби цих органів у податках, кредитах і можливості їх задоволення за рахунок наявних фінансових ресурсів без отримання позик або накопичених за минулі роки засобів.

Сучасна бюджетна класифікація державних фінансів України, що затверджена в 1995 році, спирається на міжнародні категорії державних фінансів та оновлюється згідно з законом «Про Державний бюджет України», який приймається на кожний рік. Відмінними її рисами є зміна загальної структури й отримання більшого числа показників.

Отже, бюджетна класифікація встановлюється Міністерством фінансів України з метою одноманітної побудови й обліку, а також аналізу виконання державного бюджету.

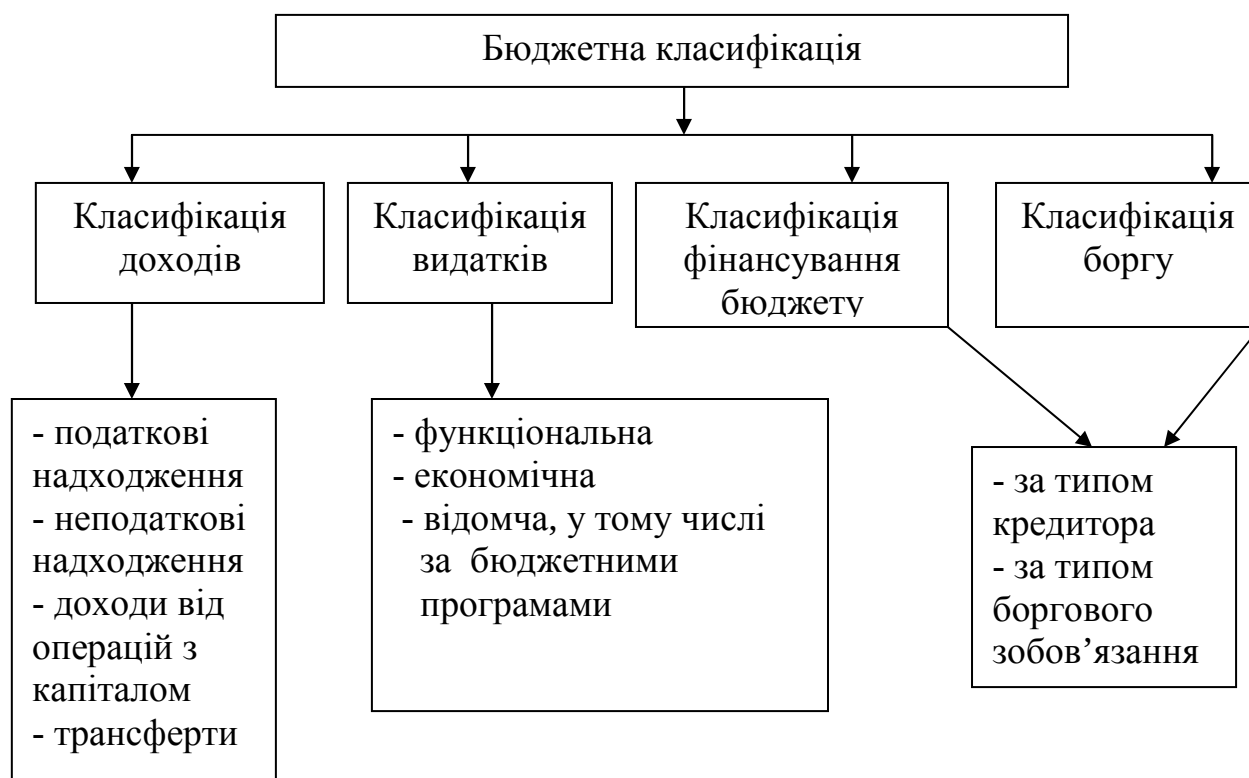


Рис.1. Класифікація категорій бюджету України

Сучасна бюджетна класифікація містить блоки «Фінансування бюджету» та «Державний борг». Їх упровадження пов'язано з рішенням проблем щодо здійснення контролю по залученню позикових засобів, зміною запасів золотовалютних резервів, зміною залишків засобів на рахівницях бюджету і здійсненням контролю за зміною сукупних боргових зобов'язань держави.

На сьогоднішній день органи державної статистики проводять велику роботу з удосконалення бюджетної класифікації і системи показників державного бюджету для здійснення міжнародних зіставлень у галузі статистики державних фінансів.

Аналіз статистичних показників державного бюджету потребує вивчення динаміки доходів та видатків державного бюджету, ступеня використання державного бюджету, закономірностей формування дохідної частини бюджету та витрачання бюджетних коштів; визначення ролі та економічного значення основних джерел доходів у загальному обсягу доходів бюджету; виявлення видаткових статей, які викликають дефіцит державного бюджету; аналіз джерел фінансування державного бюджету та інше.

2. Система показників статистики державного бюджету

Система показників бюджетної класифікації та фінансування Державного бюджету України відображає залучення Урядом позичених коштів для фінансування видатків бюджету. Загальний обсяг фінансування Державного бюджету України дорівнює розміру дефіциту або профіциту із протилежним

знаком. Фінансування дефіциту Державного бюджету передбачає зміну обсягів зобов'язання органів державного управління (запозичення мінус погашення), а також зміну залишків ліквідних фінансових засобів.

Запозичення відповідно до Міжнародних стандартів статистичних державних фінансів розглядається як джерело фінансування дефіциту бюджету. Дефіцит, з погляду його фінансування, визначають за формулами:

$$Д = З - ПБ + ЗЛФЗ, \quad (1)$$

$$Д = СД + Т - В - К - ПБ, \quad (2)$$

де Д – дефіцит державного боргу України;
З – запозичення фінансових коштів;
ПБ – погашення боргу;
ЗЛФЗ – зменшення залишків ліквідних фінансових засобів;
СД – сума доходів;
Т – сума офіційно отриманих трансфертів;
В – сума видатків;
К – сума кредитів.

До найважливіших **аналітичних показників** державного бюджету відносяться відносні показники доходів (видатків) державного бюджету:

1. Відносна величина структури, яка дозволяє визначити частку кожного розділу (або статті) доходів (видатків) у загальному обсязі доходів (видатків) і зробити висновки про значущі статті дохідної (видаткової) частини державного бюджету.

$$d_i = \frac{Y_i}{\sum Y_i} \times 100.$$

За наявності подібних даних у динаміці (за умови їх повної порівнянності) можна охарактеризувати структурні зрушення у складі доходів та видатків державного бюджету за допомогою такого показника.

Квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень:

$$\sigma_{стр.зр.} = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{n}},$$

де d_1 та d_0 – частка кожного розділу (або статті) доходів (видатків) у загальному обсязі доходів (видатків) у звітному та базовому періодах;

n – кількість розділів (статей) у дохідній (видатковій) частині.

Цей показник показує, на скільки процентних пунктів у середньому структура доходів (видатків) державного бюджету звітного періоду відхилилася порівняно з базисним.

2. Відносна величина інтенсивності. Розраховується як відношення рівня доходів (видатків) державного бюджету до чисельності населення України чи обсягу валового внутрішнього продукту. Відносні величини інтенсивності можна обчислювати для окремих розділів (статей) бюджету.

3. Відносна величина координації. Розраховується як співвідношення окремих розділів (статей) дохідної чи видаткової частини. Характеризує, у скільки разів (на скільки процентів) один розділ більший (менший) від іншого розділу дохідної (видаткової) частини.

4. Відносна величина планового завдання:

$$ВВПЗ = \frac{плY_1}{Y_0},$$

де $плY_1$ - запланований рівень доходів (видатків) державного бюджету;

Y_0 – фактичний рівень доходів (видатків) державного бюджету в попередньому періоді.

Характеризує, на скільки процентів планується збільшити (зменшити) доходи (видатки) державного бюджету в запланованому періоді порівняно з попереднім.

5. Відносна величина виконання плану:

$$ВВВП = \frac{Y_1}{плY_1},$$

де Y_1 – фактичний рівень доходів (видатків) державного бюджету у звітному періоді.

Характеризує, на скільки процентів виконано план за рівнем доходів (видатків) державного бюджету.

6. Відносна величина динаміки:

$$ВВД = \frac{Y_1}{Y_0}.$$

Характеризує, на скільки процентів рівень доходів (видатків) державного бюджету збільшився (зменшився) у звітному періоді порівняно з базовим.

Взаємозв'язок між відносними величинами планового завдання, виконання плану, динаміки:

$$ВВД = ВВПЗ \times ВВВП$$

7. Рівень дефіциту державного бюджету. Розраховується як відношення різниці видатків і доходів державного бюджету до видатків або валового внутрішнього продукту:

$$Y_{\text{Д}} = \frac{B - Д}{B} \quad \text{або} \quad Y_{\text{Д}} = \frac{B - Д}{ВВП},$$

де $Y_{\text{Д}}$ – рівень дефіциту;

B – видатки державного бюджету;

$Д$ - доходи державного бюджету;

$ВВП$ - валовий внутрішній продукт.

Рівень дефіциту державного бюджету характеризує фінансовий стан держави. Якщо відношення бюджетного дефіциту до показника валового внутрішнього продукту не перевищує 3%, фінансовий стан країни вважається нормальним.

Вивчення динаміки доходів та видатків державного бюджету припускає побудову *динамічних рядів*. На підставі рядів динаміки державного бюджету розраховуються такі показники:

1. Абсолютний приріст доходів (видатків) Державного бюджету:

$$\Delta = Y_i - Y_{i-t},$$

де Y_i – рівень доходів (видатків) бюджету у звітному періоді;

Y_{i-t} – рівень доходів (видатків) у базисному періоді;

t – тривалість періоду, що аналізується.

Характеризує, на скільки грн. збільшилися (зменшилися) доходи (видатки) бюджету у звітному періоді порівняно з базисним.

2. Темп зростання та темп приросту доходів (видатків) Державного бюджету:

$$Tp = \frac{Y_i}{Y_{i-t}}$$

Характеризує, у скільки разів доходи (видатки) бюджету збільшилися у звітному періоді порівняно з базисним.

$$Tnp(\%) = Tp(\%) - 100$$

Характеризує, на скільки процентів доходи (видатки) бюджету збільшилися (зменшилися) у звітному періоді порівняно з базисним.

3. Абсолютне значення одного відсотка приросту:

$$A = \frac{\Delta}{Tnp(\%)} = \frac{Y_{i-t}}{100}$$

Характеризує, скільки грн. доходів (видатків) державного бюджету припадає на один процент приросту. Цей показник важливий для порівняння, коли застосовуються як абсолютні, так і відносні показники, оскільки за його допомогою можна дійти висновку про розміри збільшення доходів (видатків) державного бюджету в абсолютному вираженні.

4. Середній абсолютний приріст доходів (видатків) державного бюджету:

$$\overline{\Delta} = \frac{Y_i - Y_{i-t}}{t}$$

Характеризує, на скільки грн. доходи (видатки) державного бюджету збільшувалися (зменшувалися) в середньому щорічно у звітному періоді порівняно з базисним.

5. Середній темп зростання та темп приросту доходів (видатків) державного бюджету :

$$Tp = \sqrt[t]{\frac{Y_i}{Y_{i-t}}}$$

Характеризує, у скільки разів доходи (видатки) державного бюджету збільшувалися в середньому щорічно у звітному періоді порівняно з базисним.

$$Tnp_{(\%)} = Tp_{(\%)} - 100$$

Характеризує, на скільки процентів доходи (видатки) державного бюджету збільшувалися (зменшувалися) в середньому щорічно у звітному періоді порівняно з базисним.

В окремих випадках виникає необхідність виявити тенденцію змінювання окремих показників державного бюджету в періоді. У цьому випадку допомагає аналітичне вирівнювання ряду динаміки бюджетних показників.

У сучасних умовах найважливішою ланкою фінансової політики виступають податки. Статистичний аналіз їх динаміки потребує **вивчення впливу окремих факторів на зміну загальної суми кожного виду податків**. До таких факторів належать: 1) сума доходу, що підлягає оподаткуванню (база оподаткування); 2) процентна ставка податку.

Податкові відрахування (ПВ) можна показати як добуток бази оподаткування (Б) та податкової ставки (С):

$$ПВ = Б \times С$$

Зміна податкових відрахувань розраховується в абсолютному (різницевий та індексний способи розрахунку) і відносному виразах (індексний спосіб розрахунку):

1. Абсолютний приріст податкових відрахувань різницевим способом:

$$\Delta ПВ = ПВ_1 - ПВ_0$$

$$\Delta ПВ_{(C)} = (C_1 - C_0) \times B_1$$

$$\Delta ПВ_{(B)} = (B_1 - B_0) \times C_0$$

$$\text{Взаємозв'язок та контроль: } \Delta ПВ = \Delta ПВ_{(C)} + \Delta ПВ_{(B)}$$

2. Абсолютний приріст податкових відрахувань індексним способом:

$$\Delta ПВ = (i_{ПВ} - 1) \times ПВ_0$$

$$\Delta ПВ_{(C)} = (i_{ПВ} - i_B) \times ПВ_0$$

$$\Delta ПВ_{(B)} = (i_B - 1) \times ПВ_0$$

$$\text{Взаємозв'язок та контроль: } \Delta ПВ = \Delta ПВ_{(C)} + \Delta ПВ_{(B)}$$

3. Відносний приріст податкових відрахувань:

$$\Delta' ПВ = (i_{ПВ} - 1) \times 100$$

$$\Delta' ПВ_{(C)} = (i_{ПВ} - i_B) \times 100$$

$$\Delta' ПВ_{(B)} = (i_B - 1) \times 100$$

$$\text{Взаємозв'язок та контроль: } \Delta' ПВ = \Delta' ПВ_{(C)} + \Delta' ПВ_{(B)}$$

3. Основні статистичні показники діяльності бюджетних закладів

Найважливішим завданням статистики державного бюджету є збір та аналіз інформації про мережу, штати та контингенти бюджетних установ. Розрахунок цих показників пов'язано з потребою визначення обсягів фінансування бюджетних закладів на стадії розподілу доходів державного бюджету.

Дані про фактичні видатки бюджетів дозволяють визначити середні показники видатків на душу населення (відповідних контингентів). Динаміка середніх бюджетних видатків на душу населення (відповідних контингентів) вивчається за допомогою індексного методу. З цією метою будуються індекси змінного, фіксованого складу і структурних зрушень:

1. Індекс середніх бюджетних видатків на душу населення змінного складу:

$$I_{\bar{P}_{З.С.}} = \frac{\sum p_1 S_1}{\sum S_1} : \frac{\sum p_0 S_0}{\sum S_0} = \frac{\bar{p}_1}{\bar{p}_0},$$

де p_0, p_1 – бюджетні видатки на душу населення (відповідного контингенту) за окремими групами в базовому та звітному періодах;

S_0, S_1 – середня чисельність населення (відповідного контингенту) за окремими групами у базовому та звітному періодах;

$\sum p_0 S_0, \sum p_1 S_1$ – загальна сума бюджетних видатків у базовому та звітному періодах.

Наведений індекс характеризує зміну середніх бюджетних видатків на душу населення в цілому по Україні (регіону, місту та ін.) у звітному періоді порівняно з базовим періодом за рахунок двох факторів: за рахунок зміни бюджетних видатків по кожній групі населення (відповідного контингенту) і за рахунок зміни в структурі населення (відповідного контингенту).

2. Індекс середніх бюджетних видатків на душу населення фіксованого складу:

$$I_{\bar{P}_{Ф.С.}} = \frac{\sum p_1 S_1}{\sum S_1} : \frac{\sum p_0 S_1}{\sum S_1} = \frac{\bar{p}_1}{\bar{p}'},$$

де $\sum p_0 S_1$ - загальна умовна сума бюджетних видатків у звітному періоді за умови, що рівень видатків на душу населення за окремими групами залишився на базовому рівні;

$\bar{p}'$ - середні умовні бюджетні видатки на душу населення (відповідного контингенту).

Наведений індекс показує зміну середніх бюджетних видатків на душу населення в цілому по Україні (регіону, місту та ін.) у звітному періоді порівняно з базовим періодом за рахунок зміни бюджетних видатків по кожній групі населення (відповідного контингенту).

3. Індекс середніх бюджетних витатків на душу населення структурних зрушень:

$$I_{\bar{P}_{C.C.}} = \frac{\sum p_0 S_1}{\sum S_1} : \frac{\sum p_0 S_0}{\sum S_0} = \frac{\bar{P}'}{\bar{P}_0}$$

Наведений індекс характеризує зміну середніх бюджетних витатків на душу населення в цілому по Україні (регіону, місту та ін.) у звітному періоді порівняно з базовим періодом за рахунок зміни у структурі населення або відповідного контингенту.

Взаємозв'язок індексів середніх бюджетних витатків на душу населення (відповідного контингенту) змінного, фіксованого складу та структурних зрушень:

$$I_{\bar{P}_{З.С.}} = I_{\bar{P}_{\Phi.С.}} \cdot I_{\bar{P}_{C.C.}}$$

На загальну суму бюджетних витатків впливають два фактори:

- 1) середні бюджетні витатки на душу населення (відповідного контингенту);
- 2) середня чисельність населення (відповідного контингенту).

Зміна загальної суми бюджетних витатків розраховується за допомогою формул розкладання абсолютного приросту результативної ознаки.

4. Емпіричний коефіцієнт еластичності зміни податкових надходжень від зміни рівня ВВП

Для того щоб охарактеризувати розподільчі процеси, які відбуваються в країні, проводять зіставлення доходів Державного бюджету з макроекономічними показниками, перш за все з ВВП. Відношення загального обсягу доходів бюджету до ВВП характеризує **ступінь** централізації фінансових ресурсів у бюджеті. В Україні у 2008 році доходи бюджету до ВВП складали 22,7%, а у 2009 році – 26,2%, тобто приріст на 3,5 в.п. Такий ступінь централізації фінансових ресурсів можна вважати задовільним, оскільки в країнах з високо розвинутою економікою рівень перерозподілу ВВП через бюджет складає 40-45%.

Правомірним є зіставлення обсягів податкових надходжень з ВВП. Світова практика дає такі результати цього зіставлення: від 16% в Аргентині до 45% в Угорщині, проте у більшості високо розвинених країн податковий прес не перевищує 35%. В Україні відношення податкових надходжень до ВВП у 2009 році складало 19,6%.

Залежність зміни рівня податкових надходжень від зміни рівня ВВП можна оцінювати за допомогою коефіцієнта еластичності (*Кел.*), який розраховують відношенням темпу приросту податкових надходжень (*Ту*) до темпу приросту ВВП (*Тх*):

$$K_{ел.} = \frac{T_y}{T_x} = \frac{y_1 - y_0}{y_0} : \frac{x_1 - x_0}{x_0}$$

Він показує, на скільки відсотків змінюються податкові надходження Державного бюджету при зміні рівня ВВП на 1 відсоток.

Якщо $K_{ел.} \geq 1$, то податки (податкова система) є **еластичними**, а, отже, має значний потенціал автоматичного регулятора, оскільки при цьому більша процентна зміна ВВП веде до більшої процентної зміни податкових надходжень. При $K_{ел.} < 1$ податки (податкова система) є **нееластичними**. Проте перш ніж аналізувати еластичність податків і податкової системи слід зазначити, що за рахунок змін в умовах оподаткування показники еластичності виступають менш порівняльними, чим більший період часу їх розділяє. Тому коректний аналіз посередніх податків і податкової системи є можливим у межах максимум одного бюджетного року.

Індикатором податкового тиску служить середній рівень сплачених податків на одного платника.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення Державного бюджету України.
2. Дайте визначення бюджетної класифікації України.
3. У чому полягають завдання статистики в галузі класифікації державних фінансів?
4. Перелічіть види зведеного бюджету України.
5. Складові бюджетних доходів та видатків.
6. Перелічіть види бюджетної класифікації.
7. Наведіть класифікацію категорій бюджету України.
8. Як розраховується профіцит (дефіцит) Державного бюджету та їх рівні? Поясніть статистико-економічний зміст показника.
9. Як розраховується індекс середніх бюджетних витрат на душу населення змінного, постійного складу, структурних зрушень? Поясніть їх статистико-економічний зміст.
10. Перелічіть аналітичні показники вивчення державного бюджету.
11. Що показує квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень?
12. Назвіть показники динаміки, які використовуються при аналізі державного бюджету.
13. Як розраховується абсолютний приріст бюджетних витрат за рахунок зміни середньої чисельності населення та за рахунок зміни середніх бюджетних витрат на душу населення? Поясніть статистико-економічний зміст.
14. Які фактори впливають на рівень податкових відрахувань?
15. Що показує коефіцієнт еластичності податкових відрахувань від рівня ВВП?

План практичних занять

1. Державний бюджет та бюджетна класифікація.
2. Система показників прибутків та витрат бюджету.
3. Аналіз загальної суми бюджетних витрат за рахунок змін середньої суми бюджетних витрат на душу населення та середньорічної чисельності населення в абсолютному та відносному вираженні.
4. Індексний аналіз середньої суми бюджетних витрат на душу населення.
5. Розрахунок коефіцієнта еластичності зміни податкових надходжень від зміни рівня ВВП.

Навчальні завдання

Приклади розв'язування типових задач

Задача 1

За звітний рік податкові надходження до зведеного бюджету підвищилися на 4,6%, а загальний обсяг доходів – на 3%. Визначити коефіцієнт еластичності податкових надходжень від загальної суми доходів зведеного бюджету.

Розв'язання:

$$T_{\text{пр}_{\text{податков.над.}}} = 4,6\%$$

$$T_{\text{пр}_{\text{доходів}}} = 3,0\%$$

$$K_{\text{еластичності}} = \frac{4,6}{3,0} = 1,533$$

Висновок: оскільки $K_{\text{ел.}} > 1$, то податкова система є еластичною. При збільшенні рівня доходів бюджету на кожний 1 відсоток, податкові надходження до бюджету збільшуються на 1,5%.

Задача 2

Темпи зростання податкових надходжень до державного бюджету і ВВП, у % до попереднього періоду, подані в таблиці:

Показник	1 півріччя	2 півріччя
Прямі податки	104,8	105,2
Непрямі податки	102,5	104,1
ВВП	102,7	103,6

Визначити коефіцієнт еластичності податкових надходжень від ВВП за бюджетний рік.

Розв'язання:

Оскільки за умовами задачі маємо послідовні темпи зростання, то, використовуючи взаємозв'язок, складемо таблицю.

$$Tr_1 \times Tr_2 \times Tr_3 \times \dots \times Tr_n = Tr_{\text{баз.}}$$

Допоміжна робоча таблиця:

Показник	1 півріччя $Tr_{\text{ланцюговий}}$, коефіцієнт	2 півріччя $Tr_{\text{ланцюговий}}$, коефіцієнт	Звітний рік, коефіцієнт
Прямі податки	1,048	1,052	$1,048 \times 1,052 = 1,102$
Непрямі податки	1,025	1,041	$1,025 \times 1,041 = 1,067$
ВВП	102,7	1,036	$1,027 \times 1,036 = 1,064$
Податкові надходження до бюджету (усього)	$\sqrt{1,048 \times 1,025} =$ $= 1,036$	$\sqrt{1,052 \times 1,041} =$ $= 1,046$	$1,036 \times 1,046 = 1,084$

$$K_{\text{ел.}} = \frac{Tr_{\text{подат. надходжень}}}{Tr_{\text{ВВП}}} = \frac{8,4}{6,4} = 1,313$$

Висновок: у звітному бюджетному році $K_{\text{ел.}} > 1$, отже, податкова система є еластичною. При збільшенні рівня ВВП на кожний 1 відсоток, податкові надходження до бюджету збільшуються в середньому на 1,313% у звітному бюджетному році.

Задачі для самоконтролю

Задача 1

Існують такі дані про державний бюджет України, □млн. грн.:

Показники	Базисний період	Звітний період
1. Доходи – всього,	92488,7	103355,5
у т.ч.		
податкові надходження	60589	50214
неподаткові надходження	20325	40187
доходи від операцій з капіталом	10065	6944
офіційні трансферти	1085,2	5509,5
цільові фонди	424,5	500,8
2. Видатки - всього,	97716,6	99345,5
у т.ч.:		
загальнодержавні функції	30414	35111
оборона	20113	30253
громадський порядок, безпека та судова влада	10555	20866
економічна діяльність	15930	10223
охорона навколишнього природного середовища	10464	1017,9
охорона здоров'я	10242	1874,8
3. Валовий внутрішній продукт	340267,0	420110,8

Розрахувати:

1) дефіцит (або профіцит) державного бюджету за кожний період;

- 2) рівень дефіциту державного бюджету за кожний період, якщо такий спостерігається;
 - 3) відносні показники структури доходів та видатків державного бюджету в кожному періоді;
 - 4) співвідношення доходів та видатків державного бюджету за кожний період;
 - 5) відносні показники динаміки з кожного виду дохідної та видаткової частин державного бюджету.
- Зробити висновки.

Задача 2

Існують такі дані про бюджет однієї з територій, млн. грн.:

Показники	Базисний період	Звітний період
1. Доходи - всього,	9264,6	15854,7
у т.ч.:		
податкові надходження	6589,3	8214,2
неподаткові надходження	2324,9	5187,0
цільові фонди	165,2	1944,0
офіційні трансферти	185,2	509,5
2. Видатки - всього,	10716,6	14345,5
у т.ч.:		
загальнодержавні функції	2413,7	4110,5
оборона	2112,5	3253,2
громадський порядок, безпека та судова влада	1554,5	2866,1
освіта	1929,9	1223,0
соціальний захист та соціальне забезпечення	1664,1	1817,9
економічна діяльність	1041,9	1074,8

Розрахувати:

- 1) дефіцит (або профіцит) державного бюджету за кожний період;
- 2) рівень дефіциту державного бюджету за кожний період, якщо такий спостерігається;
- 3) відносні показники структури доходів та видатків державного бюджету у кожному періоді;
- 4) співвідношення доходів та видатків державного бюджету за кожний період;
- 5) відносні показники динаміки з кожному виду дохідної та видаткової частин державного бюджету.

Зробити висновки.

Задача 3

Існують такі дані про бюджет однієї з територій, млн. грн.:

Показники	Базисний період	Звітний період
1. Доходи,	8947,2	10165,6
у т.ч.:		
податкові надходження	5909,3	6880,6
неподаткові надходження	1250,2	718,5

доходи від операцій з капіталом	53,3	49,3
офіційні трансферти	674,7	354,1
цільові фонди	1059,7	2163,1
2. Видатки,	8320,5	10230,5
у т.ч.:		
загальнодержавні функції	1295,9	1319,6
оборона	55,8	111,2
громадський порядок, безпека та судова влада	13,4	13,1
економічна діяльність	1412,9	2830,8
охорона навколишнього природного середовища	1524,7	1886,6
житлово-комунальне господарство	115,7	100,7
духовний та фізичний розвиток	127,6	160,5
охорона здоров'я	2589,3	2352,3
освіта	600,6	1100,0
соціальний захист та соціальне забезпечення	584,6	355,7
3. Валовий внутрішній продукт	520,7	500,8

Розрахувати:

- 1) обсяг доходів місцевих бюджетів за кожний період;
- 2) обсяг видатків місцевих бюджетів за кожний період;
- 3) дефіцит (профіцит) місцевих бюджетів за кожний період;
- 4) рівень дефіциту місцевих бюджетів;
- 5) відносні показники структури доходів та видатків місцевих бюджетів у звітному періоді;
- 6) співвідношення доходів та видатків місцевих бюджетів за кожний період;
- 7) відносні показники динаміки з кожного виду дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів.

Зробити висновки.

Задача 4

У першому півріччі 2009 р. доходи місцевих бюджетів склали 3737,0 млн. грн. На друге півріччя 2009 р. заплановано доходи місцевих бюджетів у сумі 3960,7 млн. грн., фактичний розмір у цьому періоді склав - 3902,8 млн. грн.

Визначити:

- 1) відносну величину планового завдання доходів місцевих бюджетів;
- 2) відносну величину виконання плану доходів місцевих бюджетів;
- 3) відносну величину динаміки доходів місцевих бюджетів.

Показати взаємозв'язок між розрахованими величинами. Зробити висновки.

Задача 5

У першому півріччі 2009 р. доходи місцевих бюджетів склали 8037,4 млн. грн. На друге півріччя 2009 р. заплановано доходи місцевих бюджетів у сумі 8960,5 млн. грн., фактичний розмір у цьому періоді склав - 8552,5 млн. грн.

Визначити:

- 1) відносну величину планового завдання доходів місцевих бюджетів;
- 2) відносну величину виконання плану доходів місцевих бюджетів;
- 3) відносну величину динаміки доходів місцевих бюджетів.

Показати взаємозв'язок між розрахованими величинами. Зробити висновки.

Задача 6

Існують такі дані про податкові надходження до дохідної частини одного з місцевих бюджетів у 2008 і 2009 рр. (млн. грн.):

Податкові надходження	2008 рік	2009 рік
1. Податки на доходи і податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	10786,9	11253,4
2. Податок на власність	296,2	325,0
3. Збори за спеціальне використання природних ресурсів	1456,3	1503,8
4. Внутрішні податки на товари та послуги	10762,5	10643,9
5. Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	1238,1	1169,4
6. Інші податки	590,4	759,1

Розрахувати:

- 1) обсяг податкових надходжень до дохідної частини державного бюджету у 2008р. та 2009 р.;
- 2) відносні показники структури податкових надходжень до дохідної частини Державного бюджету за 2008 та 2009 роки;
- 3) квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень податкових надходжень до дохідної частини державного бюджету. Зробити висновки.

Задача 7

За наведеними нижче табличними даними про фактичні та встановлені показники зведеного місцевого бюджету обчислити:

- 1) дефіцит зведеного бюджету за планом та фактично у 2009 р.;
- 2) фактичний рівень дефіциту зведеного бюджету у 2009 р.;
- 3) відносні показники структури доходів та видатків зведеного бюджету у 2009р.;
- 4) відносні показники планового завдання з кожного виду дохідної та видаткової частин зведеного бюджету;
- 5) відносні показники ступеня виконання плану з кожного виду дохідної та видаткової частин зведеного бюджету;
- 6) відносні показники динаміки з кожного виду дохідної та видаткової частин зведеного бюджету.

Показники	Фактично за 2008 р., млн. грн.	За 2009 р.	
		за планом, млн. грн.	фактично, млн. грн.
1. Доходи - всього,	44252,0	48323,0	46615,4
з них:			
податкові надходження	28345,4	29190,7	26185,6
неподаткові надходження	5594,5	9707,9	8811,2
доходи від операцій з капіталом	512,6	120,0	130,5
2. Видатки - всього,	45492,0	42323,0	43244,4
з них:			
загальнодержавні функції	1159,0	2242,2	2860,2
оборона	152,0	185,2	158,6
громадський порядок, безпека та судова влада	4661,8	5976,0	5809,2
економічна діяльність	2105,7	2177,0	1868,6

Показати взаємозв'язок між розрахованими показниками.
Зробити висновки.

Задача 8

За даними таблиці визначити:

- 1) ланцюгові та базисні показники динаміки витрат місцевих бюджетів України;
- 2) на скільки млн. грн. і відсотків змінився обсяг витрат місцевих бюджетів України за 2002-2008 рр.;
- 3) середньорічний рівень витрат місцевих бюджетів за аналізований період;
- 4) середньорічний абсолютний та відносний приріст витрат місцевих бюджетів за 2002-2005 рр.;
- 5) на скільки відсотків щорічно змінювалися витрати місцевих бюджетів України за 2002-2009 рр.

Таблиця

Витрати місцевих бюджетів України за 2001-2009 рр.

Роки	Витрати місцевих бюджетів млн. грн.
2001	9240,5
2002	10760,9
2003	12690,1
2004	14018,6
2005	15810,4
2006	14990,0
2007	13,846,5
2008	16840,2
2009	14236,8

Задача 9

Існують такі дані про видатки державного бюджету у 2008 і 2009рр.
(млн. грн.):

Види видатків	2008 р.	2009 р.
1. Загальнодержавні функції	1686,2	1525,9
2. Оборона	1774,5	1996,7
3. Громадський порядок, безпека та судова влада	9450,7	12300,5
4. Економічна діяльність	3444,6	4263,5
5. Охорона навколишнього середовища	738,7	898,4
6. Житлово-комунальне господарство	2026,3	2130,4
7. Духовний та фізичний розвиток	1165,2	1362,8
8. Охорона здоров'я	1257,9	1525,3
9. Освіта	1445,5	1638,4
10. Соціальний захист та соціальне забезпечення	3000,0	3100,0

Розрахувати:

- 1) обсяг видатків державного бюджету у 2008 р. та 2009 р.
- 2) відносні показники структури видатків Державного бюджету за 2008 та 2009 роки;
- 3) квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень видатків державного бюджету.

Зробити висновки.

Задача 10

Існують такі дані про контингент студентів однієї з територій України
і витрати на їх освіту:

Вид навчального закладу	2008 р.		2009 р.	
	Загальна сума витрат на освіту, млн. грн.	Середньорічний контингент студентів, тис. осіб	Загальна сума витрат на освіту, млн. грн.	Середньорічний контингент студентів, тис. осіб
Університети	275,8	5527	275,8	5527
Коледжі	160,4	3407	160,4	3407

Визначити:

- 1) індекс середнього рівня бюджетних витрат міста на освіту змінного складу;
- 2) індекс середнього рівня бюджетних витрат міста на освіту фіксованого складу;
- 3) індекс середнього рівня бюджетних витрат міста на освіту структурних зрушень;
- 4) абсолютну та відносну зміну середніх бюджетних витрат міста на освіту за рахунок відповідних факторів.

Зробити висновки.

Задача 11

Існують такі дані про контингент студентів однієї з територій України і витрати на їх освіту:

Вид навчального закладу	Базисний період		Звітний період	
	Сума витрат на освіту на одного студента, грн.	Середньорічний контингент студентів, тис. осіб	Сума витрат на освіту на одного студента, грн.	Середньорічний контингент студентів, тис. осіб
Коледжі	2518,6	4520	2705,8	4680
Гімназії	1820,4	2407	1500,4	2380

Визначити:

- 1) індекс середнього рівня бюджетних витрат міста на освіту змінного складу;
- 2) індекс середнього рівня бюджетних витрат міста на освіту фіксованого складу;
- 3) індекс середнього рівня бюджетних витрат міста на освіту структурних зрушень;
- 4) абсолютну та відносну зміну середніх бюджетних витрат міста на освіту за рахунок відповідних факторів.

Зробити висновки.

Задача 12

Існують такі дані про кількість хворих, що звернулися в лікувальні установи міста і витрати на їхнє лікування:

Вид лікувальної установи	Базисний період		Звітний період	
	Середньорічна чисельність хворих, тис. осіб	Загальна сума витрат на лікування, тис. грн.	Середньорічна чисельність хворих, тис. осіб	Загальна сума витрат на лікування, тис. грн.
Лікарні	25,7	1564,0	22,5	1720,0
Поліклініки	35,3	28015,7	38,7	29515,7
Диспансери	9,4	9068,0	8,1	8560,0

Розрахувати:

- 1) середні рівні бюджетних витрат міста на охорону здоров'я в базисному і звітному роках;
- 2) індекс середнього рівня бюджетних витрат міста на охорону здоров'я змінного складу;
- 3) індекс середнього рівня бюджетних витрат міста на охорону здоров'я фіксованого складу;
- 4) індекс середнього рівня бюджетних витрат міста на охорону

здоров'я структурних зрушень;

5) абсолютну та відносну зміну середніх бюджетних витрат міста на освіту за рахунок відповідних факторів.

Зробити висновки.

Задача 13

Існують такі дані про податки та податкову базу підприємств та організацій:

Показники	Базисний період	Звітний період
1. Сума прибутку, 2. тис. грн.	85320	96800
2. Ставка податку на прибуток, %	25	20

Визначити:

- 1) суму податку на прибуток підприємств та організацій у базисному та звітному періодах;
- 2) абсолютну та відносну зміну суми податкових відрахувань підприємств під впливом відповідних чинників.

Зробити висновки.

Задача 14

Існують такі дані про податки та податкову базу підприємств та організацій:

Показники	Базисний період	Звітний період
1. Сума прибутку, тис. грн.	55320	48800
2. Ставка податку на прибуток, %	28	25

Визначити:

- 1) суму податку на прибуток підприємств та організацій у базисному та звітному періодах;
- 2) абсолютну та відносну зміну суми податкових відрахувань підприємств під впливом відповідних чинників.

Зробити висновки.

Задача 15

Темпи зростання податкових надходжень до державного бюджету і ВВП, у % до попереднього періоду, подані в таблиці:

Показник	1 півріччя	2 півріччя
Прямі податки	108,8	102,9
Непрямі податки	110,5	124,1
ВВП	103,7	105,6

Визначити коефіцієнт еластичності податкових надходжень від ВВП за бюджетний рік.

Задача 16

Темпи зростання податкових надходжень до державного бюджету і ВВП, у % до попереднього періоду, подані в таблиці:

Показник	1 квартал	2 квартал	3 квартал	4 квартал
Прямі податки	108,8	101,8	102,9	102,8
Непрямі податки	100,5	104,5	104,1	108,5
ВВП	103,7	104,5	105,6	102,8

Визначити коефіцієнт еластичності податкових надходжень від ВВП за бюджетний рік.

Задача 17

Темпи зростання податкових надходжень до державного бюджету і ВВП, у % до попереднього періоду, подані в таблиці:

Показник	1 півріччя	2 півріччя
Загальна сума податкових надходжень	101,5	102,5
ВВП	102,7	103,5

Визначити коефіцієнт еластичності податкових надходжень від ВВП за бюджетний рік.

Задача 18

За звітний рік податкові надходження до зведеного бюджету підвищилися на 5,8%, а загальний обсяг доходів – на 3,5%. Визначити коефіцієнт еластичності податкових надходжень від загальної суми доходів зведеного бюджету. Зробити висновок.

РОЗДІЛ 2. СТАТИСТИКА ГРОШОВОГО ОБІГУ

Методичні вказівки до вивчення розділу

1. Грошовий обіг, його структура і задачі статистичного вивчення

На рівень цін обсягу виробництва і стан платіжного балансу впливає грошова маса. Її обсяг є результатом взаємодії всіх суб'єктів економічної діяльності.

Грошовий обіг – це сукупність усіх грошових розрахунків, що здійснюються як у наявній, так і в безготівковій формах.

Під **безготівковим оборотом** розуміють сукупність грошових розрахунків, що здійснюються у вигляді записів на рахунках банків і шляхом заліку взаємних вимог. Безготівковий розрахунок займає найбільшу питому вагу в структурі грошового обігу. При цьому гроші виконують функцію платежу.

Під **наявним грошовим обігом** розуміється сукупність розрахунків, що здійснюються між державою, підприємствами, населенням тільки в наявній формі.

Обидві частини грошового обігу тісно взаємозалежні, що виявляється в переливі грошей з однієї форми в іншу. Розміри грошового обігу регулюються банківською системою.

Задачі статистики грошового обігу:

- визначення обсягу, складу і динаміки грошового обігу;
- удосконалення системи показників грошового обігу;
- визначення розміру грошової маси;
- статистичний розрахунок оборотності грошової маси;
- прогнозування обсягів грошової маси й оцінка факторів, що впливають на грошову масу.

2. Баланс грошових доходів і витрат населення

Для регулювання грошового обігу складається баланс грошових доходів і витрат населення. Цей баланс відображає співвідношення попиту та пропозиції на товарному і фінансовому ринках України. Баланс показує джерела грошових доходів населення і напрямки витрат населення.

ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Назва показників

Доходи - усього

Заробітна плата

Прибуток та змішаний дохід

Доходи від власності (одержані)

Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти,
у тому числі:

- соціальні допомоги
- інші поточні трансферти
- соціальні трансферти в натурі

Витрати та заощадження - усього

Придбання товарів та послуг

Доходи від власності (сплачені)

Поточні податки на доходи, майно та ін. сплачені поточні трансферти,
у тому числі:

- поточні податки на доходи, майно тощо
- внески на соціальне страхування
- інші поточні трансферти

Нагромадження нефінансових активів

Приріст фінансових активів

із них:

- приріст грошових вкладів та заощаджень у цінних паперах
- заощадження в іноземній валюті
- позики, одержані за винятком погашених

- інші види

Наявний дохід

Заощадження

Витрати

На підставі балансу розраховують певні показники, а саме: наявний дохід, реальний дохід, наявний дохід на одну особу, обсяг заощаджень.

1. Наявний дохід - це максимальний обсяг грошових прибутків, які призначені для використання домашніми господарствами на придбання споживчих товарів на оплату послуг. Вони включають: оплату праці, прибуток, змішаний дохід, сальдо прибутків від власності, соціальну допомогу, інші отримані поточні трансферти у грошовій формі за винятком сплачених поточних податків на прибутки і майно.

2. Реальні наявні доходи (РНД) розраховуються як відношення наявних доходів (НД) до індексу споживчих цін (I_p).

$$РНД = \frac{НД}{I_p}; \quad I_p = \frac{\sum p_1 Q_0}{\sum p_0 Q_0}$$

3. Розмір наявного доходу на 1 особу розраховується шляхом відношення обсягу наявного доходу до середньої чисельності населення.

$$НД_{1 \text{ особа}} = \frac{НД}{\bar{S}}$$

4. Індекс реальних доходів розраховується шляхом відношення індексу кінцевих доходів (I_{KD}) на індекс споживчих цін (I_p).

$$I_{RD} = \frac{I_{KD}}{I_p}$$

Кінцеві доходи населення – це сума номінальної заробітної плати, доходів від суспільних фондів споживання та інших доходів.

4. Індекс реальних доходів на 1 особу розраховується шляхом відношення індексу реальних доходів (I_{RD}) на індекс середньої чисельності населення ($I_{\bar{S}}$).

$$I_{RD \text{ на 1 особу}} = \frac{I_{RD}}{I_{\bar{S}}}$$

5. Заощадження населення за балансом розраховуються як сума накопичення нефінансових активів і приросту фінансових активів.

3. Статистичне вивчення касових оборотів. Емісія грошей

Основним документом, за допомогою якого регулюється грошовий обіг, є **прогноз касових оборотів**. Він відображає рух грошової маси зі сфери обертання в каси банків і зворотний потік. Прогноз касових оборотів складається на квартал з розбивкою по місяцях і затверджується для кожного банку НБУ.

Основою складання прогнозу касових оборотів є соціально-економічні показники розвитку регіону, баланс грошових доходів і витрат населення. Прогнози касових оборотів складаються з двох частин: прибуткової та видаткової. Кожна частина у свою чергу має ряд статей, що відображають канали руху готівки.

У розділі «Надходження» найбільшу питому вагу займає стаття торговельної виручки, а у видатковому – видачі на оплату праці.

На основі прогнозу касових оборотів будують звіт про касові обороти, що складається також із двох частин: прибуткової та видаткової, які характеризують різні канали руху готівки.

Загальне рівняння звіту можна записати так:

$$\text{Залишок на початок періоду} + \text{Надходження} = \text{Залишок на кінець періоду} + \text{Витрати}$$

У загальному вигляді звіт про касові обороти дивіться в додатку №1.

На основі звіту розраховується сальдо приходу-витрат (С п-в):

$$\text{С п-в} = \text{П} - \text{В}$$

Якщо воно позитивне, тобто $\text{П} > \text{В}$, то необхідно з обігу вилучити зайву готівку, якщо негативне, тобто $\text{П} < \text{В}$, тоді необхідно здійснити додатковий випуск грошей в обіг (емісія).

Якщо емісія грошей не підкріплюється достатньою товарною масою, то відбувається інфляція. Для оцінки інфляції в Україні використовують два показники:

1. Індекс-дефлятор ВВП (система Пааше):

$$I_p = \frac{\sum p_1 Q_1}{\sum p_0 Q_1}$$

2. Індекс споживчих цін (система Ласпейреса):

$$I_p = \frac{\sum p_1 Q_0}{\sum p_0 Q_0}$$

Звіт про касові обороти і баланс грошових доходів і витрат населення має подібну структуру документів і однаковий економічний зміст окремих статей, а також однакову цифрову характеристику окремих показників. Головна їхня відмінність полягає в тому, що баланс грошових доходів і витрат населення

містить у собі окремі елементи безготівкового розрахунку, у той час як звіт про касові обороти містить елементи наявного грошового обігу.

3. Визначення загальної маси грошей в обігу

Кількість грошей, що знаходяться в обігу, впливає на рівень цін, зайнятість, випуск продукції. Тому статистика аналізує кількість грошей, що знаходяться в обігу.

Грошова маса (М) - це сукупний обсяг купівельних і платіжних засобів, що обслуговують господарський оборот і належать державі, фізичним і юридичним особам. Для визначення структури грошової маси з 1993 року статистика визначає показники структури грошової маси за грошовими агрегатами.

При визначенні грошової маси виходять із двох аспектів:

- грошових агрегатів;
- готівки в обігу.

Грошовий агрегат - це специфічна класифікація коштів за рівнем їхньої ліквідності. Вони включають як реальні, так і потенційні грошові кошти.

Грошові агрегати України:

M_0 - наявні кошти в обороті (готівка в обігу, тобто гроші поза банками).

$M_1 = M_0 +$ Переказні депозити в національній валюті.

$M_2 = M_1 +$ Переказні депозити в іноземній валюті та інші депозити. $M_3 = M_2 +$ Цінні папери, окрім акцій.

В Україні розраховується 4 показники грошової маси, у Росії стільки ж, в Англії публікується 5, в Італії - 4, у Швейцарії та Німеччині - 3, у Франції - 10 і т.д. З урахуванням національних особливостей грошово-кредитних систем вони різні за своїм складом, проте виразна тенденція до універсалізації фінансових ринків та інструментів в останнє десятиліття привела до того, що грошові агрегати поступово починають зближуватися.

Самостійним елементом грошового обігу є грошова база.

Грошова база (Mh) – сума готівки, що є в обігу, а також у сейфах комерційних банків у вигляді резервів. Це специфічний показник, що визначає емісійний потенціал банківської системи в цілому. Отже, пропозиція грошей (Ms) прямо пропорційна грошовій базі (Mh) і залежить від грошового мультиплікатора (m):

$$Ms = Mh \cdot m$$

$$Mh = M_0 + R,$$

де

R - банківські резерви.

Для вивчення грошової маси виконують угруповання готівки таким чином:

- готівка у касах підприємств і банків;

- готівка для обслуговування поточного споживання населення (поточна оборотна каса);
- заощадження населення у наявній формі.

Виходячи з даної структури грошової маси, розраховують такі показники:

1) **оборотна каса населення**, тобто середньорічна маса грошей, яка необхідна для обігу:

$$\overline{M}_{нас.} = \frac{П_{нас.} - П_{безготів.}}{Д} \cdot \overline{Д},$$

де

$П_{нас.}$ – грошові прибутки населення,

$П_{безготів.}$ – безготівкові платежі населення,

$Д$ – календарна тривалість періоду,

$\overline{Д}$ – середня тривалість одного обороту грошей у днях.

Також:

$$\overline{M}_{нас.} = \frac{П_{нас.} - П_{безготів.}}{\overline{Ч}_{об.}},$$

де

$\overline{Ч}_{об.}$ – кількість оборотів, що зробила грошова маса за рік або швидкість обігу грошей.

Також:

$$\overline{M}_{нас.} = \frac{Прихід\ готівки}{Д} \cdot \overline{Д}$$

Прихід готівки = $П_{нас.} - П_{безготів.}$

Прихід готівки – це надходження готівки у каси банку.

2) **показник оборотної каси населення на кінець року**, тобто загальна кількість грошей, яка необхідна для обігу на кінець року:

$$M_{нас. \text{ на к.р.}} = \overline{M}_{нас.} \cdot K$$

$$K = \frac{d(IV \text{ квартал})}{25},$$

де

K – коефіцієнт відхилення частки грошових прибутків населення четвертого кварталу у річному обсязі від середньої квартальної частки (при пропорційному розподілу), що дорівнює 25%.

3) **загальний обсяг грошової маси в обігу на кінець періоду**:

$$M_{кін.} = КГ_{кін.} + M_{насел. \text{ кін.}} + ГЗ_{кін.},$$

де

$КГ$ – касова готівка на кінець року,

$ГЗ$ – готівково-грошові заощадження населення на кінець року.

5. Показники швидкості обігу грошової маси

Швидкість обігу грошей можна вимірити такими показниками:

- 1) Кількість оборотів грошової маси (v):

$$v = \frac{ВВП}{\bar{M}},$$

— де

$\bar{M}$ – середні залишки грошей за рік або грошова маса в обігу;

ВВП – валовий внутрішній продукт.

Характеризує, скільки оборотів у середньому за рік робить грошова маса.

- 2) Тривалість одного обороту в днях (t):

$$t = \frac{\bar{M} \cdot D}{ВВП},$$

де

D – календарна тривалість періоду.

Характеризує, за скільки днів у середньому здійснився один оборот грошової маси.

Рівень монетаризації економіки характеризує запас грошової маси на 1 грн. ВВП та розраховується як відношення загальної маси грошей до рівня ВВП:

$$Y_m = \frac{\bar{M}}{ВВП}$$

Розглянуті показники містять інформацію як наявної, так і безготівкової грошової маси.

При вивченні грошового обігу в першу чергу приділяють увагу оборотності готівки. Відповідно до структури готівки для визначення грошової маси, необхідної для обігу, розраховується **швидкість обігу готівки**.

Застосовують такі формули:

- 1) Кількість оборотів наявної гривні ($\bar{C}_{об.}$):

$$\bar{C}_{об.} = \frac{H_{г.}}{\bar{M}_{насел.}},$$

де

$\bar{M}_{насел.}$ – середні залишки грошей за рік у населення;

$H_{г.}$ - надходження готівки в каси банку.

Характеризує, скільки разів у середньому за рік використовувалася одна наявна гривня на покупку товарів і послуг.

- 2) Тривалість одного обороту наявної гривні ($\bar{D}$):

$$\bar{D} = \frac{\bar{M}_{насел.} \cdot D}{H_{г.}} = \frac{D}{\bar{C}_{об.}}$$

Таким чином,

$$\overline{q}_{об.} = \frac{D}{\overline{D}}$$

Показує, скільки в середньому днів тривав один оборот наявної гривні у звітному році.

На швидкість обігу грошей впливає **структура витрат грошей населення**. Розрізняють витрати, пов'язані з покупкою товарів повсякденного попиту, і витрати, пов'язані з покупкою товарів тривалого користування.

Тому швидкість обігу готівки можна показати таким чином:

1) Швидкість обігу грошей при покупці **товарів повсякденного попиту** дорівнює половині середньозваженої періодичності виплати доходів:

$$\overline{D}' = 1/2 \frac{\sum D_i \cdot D_{н.i}}{\sum D_{н.i}},$$

де

$\overline{D}'$ - середня тривалість одного обороту наявної гривні при покупці товарів повсякденного попиту;

D_i – періодичність виплати доходів окремим групам населення;

$D_{н.i}$ – грошові доходи населення кожної і-ї групи.

2) Швидкість обігу грошей при покупці **товарів тривалого користування** дорівнює періоду накопичення:

$$\overline{D}'' = D_{накопичення},$$

де

$\overline{D}''$ - середня тривалість одного обороту наявної гривні при покупці товарів тривалого користування.

3) Швидкість обігу грошей при покупці товарів **повсякденного попиту і тривалого користування**:

$$\overline{D} = \frac{\overline{D}' D'_н + \overline{D}'' D''_н}{D'_н + D''_н},$$

де

$\overline{D}$ - середня тривалість одного обороту наявної гривні при покупці товарів повсякденного попиту і тривалого користування;

$D'_н$ - грошові доходи населення на товари повсякденного попиту;

$D''_н$ - грошові доходи населення на товари тривалого користування.

На швидкість обігу грошей впливає емісія або вилучення грошей із обігу. Чим швидше обертається гривня за визначений період, тим менше грошей потрібно в обігу. **Економічний ефект**, тобто **сума вилучених із обігу або**

додатковий випуск грошей у результаті прискорення (уповільнення) їхньої оборотності визначається за формулою:

$$Ефект_{(m)} = \frac{H_{г.1}}{D} (\overline{D}_1 - \overline{D}_0),$$

де

$H_{г.1}$ - надходження готівки в каси банку у звітному році,

D – тривалість періоду, що аналізується,

$\overline{D}_1, \overline{D}_0$ - середня тривалість одного обороту наявної гривні у звітному та в базисному періодах відповідно.

Якщо отриманий результат зі знаком „+”, то відбувається емісія грошей, тобто додатковий випуск грошей в обіг.

Якщо отриманий результат зі знаком „-”, то відбувається вилучення грошей із обігу.

6. Купюрний склад грошової маси

Під купюрним складом грошової маси розуміється частка окремих видів грошових знаків у загальному обсягу готівки. Купюрний склад можна визначити двома способами:

- за сумою банкнот;
- за кількістю купюр.

На купюрний склад грошової маси впливають такі фактори:

- рівень доходів населення;
- рівень цін на товари і послуги;
- структура роздрібного товарообігу;
- зношуваність банкнот і монет тощо.

Статистична інформація про купюрний склад грошової маси потрібна для контролю за грошовим обігом і для випуску або вилучення грошей. Вивчення динаміки купюрного складу здійснюється за допомогою показника середньої купюрності, для розрахунку якого застосовується середня арифметична зважена:

$$\overline{X} = \frac{\sum Xm}{\sum m},$$

де

X – вартість купюри,

m – кількість купюр.

Показники купюрного складу грошової маси, що знаходиться в обігу, розраховуються як відношення відповідних сум, що надійшли в каси банку по кожній грошовій купюрі до загального підсумку грошей, які надійшли, виражене у відсотках.

Покупюрною структурою грошової маси керівники установ банку керуються при формуванні резервних фондів грошових банкнот при визначенні покупюрного складу готівки, що видається підприємствам і організаціям для виплати заробітної плати і в інших випадках.

7. Статистичний аналіз грошового мультиплікатора

У сучасному світі пропозиція грошей визначається величиною безготівкової емісії. Розміри останньої залежать від розмірів грошової бази, рівня розвитку й умов функціонування банківських установ. У розпорядженні НБУ є економічні важелі, спираючись на які він здатний впливати на формування грошової пропозиції і регулювати грошовий обіг в Україні. Серед них важливе місце належить таким макроекономічним показникам, як грошова база, банківські резерви, грошово-кредитний мультиплікатор. Саме статистичне вивчення грошово-кредитного мультиплікатора, тобто розрахунок його рівня, виявлення факторів його зміни та визначення ступеня їх впливу є однією з головних задач статистики грошового обігу.

Зв'язок між банківськими резервами (**R**) і масою грошей (**M0**) в обігу можна визначити за допомогою грошового мультиплікатора.

Грошовий мультиплікатор – це величина множника (коефіцієнта), на який збільшується кількість грошей в обігу внаслідок операцій на монетарному ринку.

Для оцінки динаміки грошової маси використовуються грошові мультиплікатори:

1. Фактичний банківський мультиплікатор:

$$m = \frac{M_3}{Mh},$$

або:

$$m = (1 + \frac{M_0}{D}) / (\frac{R}{D} + \frac{M_0}{D}),$$

де

D – депозити.

2. Нормативний банківський мультиплікатор:

$$m' = \frac{1}{N},$$

де

N – норма обов'язкових резервів, встановлена для комерційних банків НБУ.

Норма встановлюється диференційовано залежно від категорії вкладника, виду валют, виду внеску.

Нормативний банківський мультиплікатор показує, у скільки разів теоретично банківська система здатна збільшити грошову масу в обігу.

Фактичний банківський мультиплікатор показує, у скільки разів у дійсності за звітний період банківська система, використовуючи свої емісійні можливості, збільшила грошову масу в обігу, тобто показує, у скільки разів збільшилася ефективність грошової бази. Він є зворотною величиною **норми ефективного резервування (r)**.

$$m = 1/r$$

$$r = R/D$$

У даному випадку грошовий мультиплікатор характеризує можливості банків розширювати обсяги кредитних укладень в економіку.

Якщо банківська система не існує, то готівка - єдина форма існування грошей. У даному випадку мультиплікативного ефекту не існує, а **m=1** є нижньою межею величини грошового мультиплікатора. Наявність депозитів збільшує мультиплікатор до певної величини між **1** і **1/r**. Але він ніколи не буває рівним **1/r**, тому що в системі завжди присутня готівка.

Якщо за грошову базу прийняти величину готівки, то грошовий мультиплікатор можна розглядати як один із способів визначення швидкості оборотності наявних грошей і ступінь ефективності їхнього використання в економічній системі.

Середня норма резервування за банківською системою в цілому як середня з індивідуальних норм резервування, зважених за структурою внесків різних видів (за структурою депозитів), розраховується за формулою:

$$\bar{r} = \frac{\sum r_i D_i}{\sum D_i} = \sum r_i d_i,$$

де

r_i - норма обов'язкового резервування по i -му виду депозитів;

D_i - середній розмір внеску типу i ;

d_i - частка депозиту типу i в загальній величині депозитів.

На основі фактичного значення середньої норми резервування можна визначити **фактичне значення грошового мультиплікатора** як зворотну величину стосовно норми резервування:

$$m = 1/\bar{r},$$

де

$\bar{r}$ - середній рівень норми резервування.

Такий підхід дозволяє виявити ступінь впливу на динаміку мультиплікативного ефекту від зміни норм резервування та структури вкладів:

$$I_m = \frac{\sum r_0 d_0}{\sum r_1 d_1} = \frac{\sum r_0 d_1}{\sum r_1 d_1} * \frac{\sum r_0 d_0}{\sum r_0 d_1} = \frac{1}{I_r} * \frac{1}{I_d},$$

де

I_m - індекс грошового мультиплікатора;

$\frac{1}{I_r}$ - індекс, зворотний індексу норми резервування;

$\frac{1}{I_d}$ - індекс, зворотний індексу структурних зрушень у депозитах.

Величина грошового мультиплікатора розрахована за даною формулою використовується для контролю і зіставлення з величиною грошового мультиплікатора, отриманого шляхом ділення грошової маси на грошову базу, що дозволяє виявити внутрішню природу мультиплікативного ефекту і фактори його зміни. Його зміна залежить від кон'юнктури, сезону і структури депозитів, для яких можуть бути встановлені різні вимоги до величини обов'язкових резервів; неекономічних факторів. Банки можуть як перевищувати норму обов'язкових резервів, так і не виконувати встановлених вимог.

Зіставлення й аналіз грошового мультиплікатора, що розраховується за допомогою статистичної інформації, дозволяє виявити диспропорції економічної системи і розробити напрямки їх усунення.

Питання для самоконтролю

1. Що ви розумієте під грошовим обігом? Як він підрозділяється? З чим це пов'язано?
2. Назвіть основні документи, що регулюють грошовий обіг.
3. Задачі статистики грошового обігу.
4. Що ви розумієте під балансом грошових доходів і витрат населення? Розповісти про структуру цього балансу.
5. Як визначають структуру доходів і витрат населення?
6. Назвіть основні етапи аналізу на основі балансу грошових доходів і витрат населення.
7. Яка ситуація склалася в нашій країні в області грошового обігу?
8. Що ви розумієте під прогнозом і звітом про касові обороти? У чому подібність і відмінність звіту про касові обороти від балансу грошових доходів і витрат населення?
9. Яка періодичність складання звіту про касові обороти?
10. Назвіть основні статті прибуткової і видаткової частин касового звіту.
11. Наведіть загальне рівняння касового звіту.
12. Про що свідчить позитивне й негативне сальдо приходу-витрат касового звіту?
13. Які показники використовуються для оцінки інфляції в Україні?
14. Які елементи містить у собі грошова маса, що знаходиться в обігу?
15. Що являє собою грошовий агрегат, які грошові агрегати застосовуються в статистиці, скільки їх передбачено світовими стандартами?
16. Від яких факторів залежить пропозиція грошей, наведіть формулу розрахунку.
17. Назвіть показники, що застосовуються при розрахунку грошової маси, необхідної для обігу, і наведіть методику їхнього розрахунку.

18. Які показники застосовуються для характеристики стану грошового обігу? Наведіть методику їхнього розрахунку.
19. Які групи виділяються у структурі витрат населення?
20. Як визначається швидкість обігу грошей за умовою їх витрат на товари повсякденного попиту; тривалого користування; повсякденного попиту і тривалого користування?
21. Назвіть фактори, які впливають на купюрний склад грошової маси.
22. Як обчислити величину середньої купюри?
23. Як визначаються показники покупюрної структури грошової маси? Де вони використовуються?
24. Дайте визначення грошового мультиплікатора і банківських резервів.
25. Наведіть формули розрахунків фактичного і банківського мультиплікаторів, розкрийте їхній економічний зміст.
26. Поняття середньої норми резервування, як на її основі розраховується фактичне значення грошового мультиплікатора.
27. Наведіть динаміку мультиплікативного ефекту від зміни норм резервування і структури внесків.

План практичних занять

1. Грошовий обіг, його структура і задачі статистичного вивчення.
2. Баланси грошових доходів і витрат населення, їх статистичний аналіз.
3. Статистичне вивчення касових оборотів. Емісія грошей.
4. Визначення загальної маси грошей в обігу.
5. Показники швидкості обігу грошової маси.
6. Купюрний склад грошової маси.
7. Статистичний аналіз грошового мультиплікатора.

Навчальні завдання

Приклади розв'язування типових задач

Задача 1

У другому кварталі 2009 року загальна сума грошових прибутків населення регіону склала 5872,4 тис. грн., у тому числі безготівкові платежі – 2429 тис. грн., середньоквартальна грошова маса в обігу – 1273 тис. грн. У першому кварталі 2009 року швидкість обігу однієї наявної гривні склала 30 днів.

Визначити:

- 1) швидкість обігу грошей у днях і за кількістю оборотів (2 способи рішення);
- 2) економічний ефект у зв'язку зі зміною обертання грошової маси у другому кварталі 2009 року порівняно з першим.

Зробити висновки.

Розв'язання:

1) Розрахуємо тривалість одного обороту наявної гривні:

$$\bar{D} = \frac{\bar{M}_{\text{насел.}} \cdot D}{H_{\text{г.}}} = \frac{1273 \cdot 90}{5872,4 - 2429} = \frac{114570}{3443,4} = 33,3(\text{дня})$$

Висновок: протягом 2 кварталу 2009 року один обіг наявної гривні тривав у середньому 33,3 дні.

2) Розрахуємо кількість оборотів наявної гривні:

$$\bar{C}_{\text{об.}} = \frac{H_{\text{г.}}}{\bar{M}_{\text{насел.}}} = \frac{5872,4 - 2429}{1273} = \frac{3443,4}{1273} = 2,7(\text{оборотів})$$

$$\text{Також маємо: } \bar{C}_{\text{об.}} = \frac{D}{\bar{D}} = \frac{90}{33,3} = 2,7(\text{оборотів})$$

Висновок: протягом 2 кварталу 2009 року одна наявна гривня зробила в середньому 2,7 оборотів.

3) Розрахуємо економічний ефект, тобто суму вивільнених з обігу (додатково залучених) коштів у зв'язку зі зміною обертання грошової маси у другому кварталі 2009 року порівняно з першим:

$$\text{Ефект}_{(m)} = \frac{H_{\text{г.1}}}{D} (\bar{D}_1 - \bar{D}_0) = \frac{3443,4}{90} (33,3 - 30) = 126,258(\text{тис.грн.})$$

Висновок: у зв'язку з уповільненням швидкості обертання однієї наявної гривні у другому кварталі 2009 року порівняно з першим необхідно здійснити додатковий випуск грошей в обіг (емісію) на суму 126,258 тис. грн.

Задача 2

Грошові доходи населення, які виплачувались із середньою періодичністю 40 днів, склали 25 млн. грн. Із них доходи в сумі 8 млн. грн. вимагають попереднього нагромадження в середньому протягом 130 днів. Безготівковий оборот дорівнює 1 млн. грн. Питома вага грошових доходів населення у IV кварталі в річному обсязі досягла 28%. Готівково-грошові заощадження населення на початок року склали 0,4 млн. грн. Залишки касової готівки підприємств і установ на кінець року склали 0,6 млн. грн.

Визначити загальний обсяг грошової маси на кінець року. Зробити висновки.

Розв'язання:

1) Розрахуємо швидкість обігу грошей:

а) тривалість одного обороту наявної гривні при покупці товарів повсякденного попиту:

$$\overline{D'} = 1/2 \frac{\sum D_i \cdot D_{н.і}}{\sum D_{н.і}}$$

$$\overline{D'} = \frac{1}{2} \cdot 40 = 20(\text{днів})$$

б) тривалість одного обороту наявної гривні при покупці товарів тривалого користування:

$$\overline{D''} = D_{\text{накопл.}} = 130(\text{днів})$$

в) тривалість одного обороту наявної гривні при покупці товарів тривалого користування і повсякденного попиту:

$$\overline{D} = \frac{\overline{D'} D'_н + \overline{D''} D''_н}{D'_н + D''_н} = \frac{20 \cdot 17 + 130 \cdot 8}{17 + 8} = 55,2(\text{дня})$$

г) кількість оборотів:

$$\overline{C}_{об.} = \frac{D}{\overline{D}} = \frac{360}{55,2} = 6,52(\text{оборотів})$$

Висновок: у звітному році наявна гривня для покупки товарів і послуг використовувалася в середньому 6,52 раза, при цьому один оборот наявної гривні тривав 55,2 дня.

2) Розрахуємо середньорічну грошову масу, яка необхідна для обігу:

$$\overline{M}_{нас.} = \frac{П_{нас.} - П_{безготів.}}{\overline{C}_{об.}} = \frac{25 - 1}{6,52} = 3,681(\text{млн.грн.})$$

Висновок: у звітному році маса грошей в обігу у середньому склала 3,681 млн. грн.

3) Розрахуємо поточну оборотну касу населення на кінець звітного року:

$$M_{\text{нас. кін.}} = \overline{M}_{нас.} \cdot K,$$

$$K = \frac{d}{25} = \frac{28}{25} = 1,12$$

$$M_{\text{нас. кін.}} = 3,681 \cdot 1,12 = 4,123(\text{млн. грн.})$$

Висновок: поточна оборотна каса населення на кінець звітного року склала 4,123 млн. грн.

4) Розрахуємо загальну суму грошової маси в обігу на кінець звітного року:

$$M_{\text{кін.}} = K \Gamma_{\text{кін.}} + M_{\text{насел. кін.}} + \Gamma 3_{\text{кін.}}$$

$$M_{\text{кін.}} = 0,6 + 4,123 + 0,4 = 5,123(\text{млн. грн.})$$

Висновок: загальна сума грошової маси в обігу на кінець звітного року склала 5,123 млн. грн.

Задачі для самоконтролю

Задача 1

Скласти баланс доходів і витрат населення одного з регіонів України за такими даними, млн. грн.:

- заробітна платня – 35680;
- прибуток і змішаний дохід – 8278;
- соціальна допомога – 1038;
- інші одержані поточні трансферти – 2053;
- соціальні трансферти в натурі – 12295;
- доходи від власності - 1851;
- доходи від продажу іноземної валюти - 1020;
- інші фінансові доходи – 548;
- покупка товарів і оплата послуг – 48462;
- доходи від власності (сплачені) – 1096;
- поточні податки на доходи, майно та ін. – 3287;
- внески на соціальне страхування – 940;
- інші поточні трансферти – 560;
- приріст фінансових активів – 8018.

За даними балансу розрахувати:

- 1) обсяг доходів населення;
- 2) відсутню статтю «Накопичення нефінансових активів» у витратній частині балансу;
- 3) заощадження населення;
- 4) обсяг видатків населення;
- 5) наявний дохід;
- 6) наявний дохід у розрахунку на 1 особу, якщо середньорічна чисельність населення у звітному періоді склала 28,7 млн. осіб;
- 7) реальний наявний дохід, якщо споживацькі ціни у звітному періоді порівняно з базисним збільшилися на 8,5%.

Задача 2

Касові обороти готівки „Імексбанку” в другому кварталі звітного року характеризуються такими даними (умовними), млн. грн.:

- надходження торговельної виручки	785,4
- надходження виручки від усіх видів послуг	63,9
- надходження податків і зборів	76,8
- надходження готівки в погашення кредитів	54,0
- надходження на рахунки за вкладками фізичних осіб	132,8
- надходження від підприємств поштового зв'язку	76,5
- надходження за платіжними картками	44,2

- надходження від продажу іноземної валюти	54,0
- надходження від продажу акцій та інших цінних паперів	58,5
- інші надходження	62,5
- видача на виплати, пов'язані з оплатою праці, та стипендії	398,6
- видача кредитів готівкою	395,1
- видача на закупівлю сільськогосподарської продукції	265,8
- видача на виплату пенсій, допомоги та страхових відшкодувань	368,0
- видача на купівлю товарів, оплату послуг і за виконані роботи	124,7
- видача з рахунків закладами фізичних осіб	117,6
- видача за придбану іноземну валюту	84,5
- видача за платіжними картками	69,4
- видача підкріплень підприємствам поштового зв'язку	76,8
- видача на придбання та погашення цінних паперів	54,5
- видача на інші цілі	42,2
- залишок оборотної каси на початок другого кварталу	33,2

Скласти звіт про касові обороти за другий квартал і визначити:

- 1) суму надходження і видачі готівки;
- 2) сальдо надходження – видачі;
- 3) можливі відносні величини;
- 4) яка стаття прибуткової частини звіту про касові обороти має найбільшу питому вагу?

Зробити висновки.

Задача 3

Грошові прибутки населення за 2009 рік склали 0,94 млн. грн., у тому числі безготівкові розрахунки – 47 тис. грн., середньорічна грошова маса в обігу – 79 тис. грн.

Визначте швидкість обігу грошей за кількістю оборотів і тривалістю одного обороту наявної грн. (у днях). Покажіть взаємозв'язок між обчисленими показниками.

Задача 4

Грошові прибутки населення Одеського регіону за 1 квартал 2009 року склали 420 тис. грн., у тому числі безготівкові розрахунки – 84 тис. грн., середньоквартальна грошова маса в обігу – 54 тис. грн.

Визначте швидкість обігу грошей у 1 кварталі 2009 року за кількістю оборотів і тривалості одного обороту наявної грн. (у днях). Покажіть взаємозв'язок показників швидкості обігу грошей.

Задача 5

За звітний рік загальна сума грошових прибутків населення області складала 1494,5 млн. грн., у тому числі безготівкові платежі – 562 млн. грн., середньорічна грошова маса в обігу – 326 млн. грн. За минулий рік швидкість обігу однієї наявної гривні складала 128 днів.

Визначити:

- 1) швидкість обігу грошей у днях і за кількістю оборотів (2 способи рішення);
 - 2) економічний ефект у зв'язку зі зміною обертання грошової маси у звітному періоду порівняно з минулим.
- Зробити висновки.

Задача 6

У третьому кварталі 2009 року загальна сума грошових прибутків населення регіону склала 1374,6 тис. грн., у тому числі безготівкові платежі – 459 тис. грн., середньоквартальна грошова маса в обігу – 273 тис. грн. У другому кварталі 2009 року швидкість обігу однієї наявної гривні склала 22 дні.

Визначити:

- 1) швидкість обігу грошей у днях і за кількістю оборотів (2 способи рішення);
 - 2) економічний ефект у зв'язку зі зміною обертання грошової маси у третьому кварталі 2009 року порівняно з другим.
- Зробити висновки.

Задача 7

Визначити, як змінилася середньорічна грошова маса в обігу за 2009 рік, якщо відомо, що кількість оборотів грошей у 2009 році порівняно з 2008 роком зросла на 15,8 %, а сума грошей, які надійшли до кас банку, зменшилася на 5,9 %.

Зробити висновки.

Задача 8

Визначити, як змінилася середньорічна грошова маса в обігу за звітний період, якщо відомо, що кількість оборотів грошей у звітному періоді порівняно з попереднім періодом зменшилася на 28,3 %, а сума грошей, які надійшли до кас банку, зросла на 12,4 %.

Зробити висновки.

Задача 9

Визначити, як змінилася кількість оборотів грошей у звітному періоді, якщо відомо, що середньорічна грошова маса в обігу у звітному періоді порівняно з попереднім періодом зменшилася на 15,2 %, а сума грошей, які надійшли до кас банку, зросла на 27,1 %.

Зробити висновки.

Задача 10

Існують такі дані про розмір грошових прибутків населення і періодичність їх сплати в області за 2009 рік: прибутки населення, які сплачуються із середньозваженою періодичністю 18 днів, - 121,4 млн. грн., із них прибутки у сумі 78,9 млн. грн. вимагають попереднього накопичення в середньому протягом 80 днів. Розрахунки в безготівковій формі – 32,0 млн. грн.

Частка грошових прибутків населення в 4 кварталі у річному обсязі прибутків населення складає 27 %.

Готівково-грошові заощадження населення на кінець року складають 5,8 % до поточної оборотної каси населення на кінець року. Залишки касової готівки підприємств і установ на кінець року – 800 тис. грн.

Визначити:

- 1) швидкість обігу грошей;
- 2) середньорічну грошову масу населення в обігу;
- 3) поточну оборотну касу населення на кінець року (показники оборотної каси населення на кінець року);
- 4) загальну суму грошової маси в обігу на кінець року.

Зробити висновки.

Задача 11

Існують такі (умовні) дані про розмір грошових прибутків населення і періодичність їх сплати в області за звітний рік: прибутки населення, які сплачуються із середньозваженою періодичністю 45 днів, - 248,5 млн. грн., з них прибутки у сумі 152,4 млн. грн. використовуються на придбання товарів повсякденного користування. Для придбання товарів тривалого користування період попереднього накопичення в середньому склав 65 днів. Розрахунки в безготівковій формі – 127,6 млн. грн. Частка грошових прибутків населення в 4 кварталі у загальному обсязі прибутків населення склала 42%. Залишки касової готівки підприємств і установ на кінець року склали 9,2% до поточної оборотної каси населення на кінець року. Готівково-грошові заощадження населення на кінець року склали 720 тис. грн.

Визначити:

- 1) швидкість обігу грошей;
- 2) середньорічну грошову масу населення в обігу;
- 3) поточну оборотну касу населення на кінець року (показники оборотної каси населення на кінець року);
- 4) загальну суму грошової маси в обігу на кінець року.

Зробити висновки.

Задача 12

Грошові прибутки населення регіону за 2009 рік склали 1,74 млн. грн., у тому числі безготівкові платежі 276 тис. грн. Швидкість обігу грошей за цей же період склала 48 днів, частка грошових прибутків населення у 4 кварталі у загальному обсязі прибутків населення складає 25,8%, залишки касової готівки підприємств і установ на кінець 2009 року склали 244 тис. грн., готівково-грошові заощадження населення на кінець року - 238 тис. грн. Визначити загальний обсяг грошової маси в обігу на кінець 2009 року.

Задача 13

Грошові прибутки населення області за звітний рік склали 920 тис. грн., у тому числі готівкові розрахунки – 457 тис. грн.; швидкість обігу грошей – 37 днів; частка грошових прибутків населення у 4 кварталі в загальному

обсязі прибутків за рік – 32 %; залишки касової готівки на підприємствах і в установах на кінець року – 0,2 млн. грн.; готівково-грошові заощадження населення на кінець року – 210 тис. грн.

Визначити:

- 1) поточну оборотну касу населення на кінець року;
- 2) загальний обсяг грошової маси в обігу на кінець року;
- 3) суму вивільнених з обігу (додатково залучених) коштів у зв'язку зі зміною обертання грошової маси у звітному році порівняно з минулим, якщо швидкість обігу однієї наявної гривні у попередньому році склала 31 день;
- 4) як змінилася швидкість обігу однієї наявної гривні?

Зробити висновки.

Задача 14

Грошові прибутки населення регіону за 2009 рік склали 740 тис. грн., у тому числі готівкові розрахунки – 489 тис. грн.; швидкість обігу грошей – 28 днів; частка грошових прибутків населення у 4 кварталі в загальному обсязі прибутків за рік – 27 %; залишки касової готівки на підприємствах і в установах на кінець року – 120 тис. грн.; готівково-грошові заощадження населення на кінець року склали 84% до поточної оборотної каси населення на кінець 2009 р.

Визначити:

- 1) поточну оборотну касу населення на кінець року;
- 2) загальний обсяг грошової маси в обігу на кінець року;
- 3) суму вивільнених з обігу (додатково залучених) коштів у зв'язку зі зміною обертання грошової маси у звітному році порівняно з минулим, якщо швидкість обігу однієї наявної гривні у попередньому році склала 32 дня;
- 4) як змінилася швидкість обігу однієї наявної гривні?

Задача 15

За даними таблиці розрахуйте за рік:

- 1) середню швидкість обігу однієї наявної грн.;
- 2) суму коштів, які вилучено з обігу або додатково залучено до обігу (емісію);
- 3) зміну швидкості обігу однієї наявної гривні.

Показники	Квартали			
	1	2	3	4
1. Надходження готівки в касу банку, тис. грн.	11700	11050	10700	12300
2. Середньоквартальна маса грошей в обігу, тис. грн.	1750	2300	1520	2150

Швидкість обігу однієї наявної гривні, у днях, за попередній рік – 20 днів.
Зробіть висновки.

Задача 16

За даними таблиці розрахуйте за рік:

- 1) середню швидкість обігу однієї наявної грн.;
- 2) суму коштів, які вилучено з обігу або додатково залучено до обігу (емісію);
- 3) індекс швидкості обігу однієї наявної гривні за кількістю оборотів;
- 4) можливі відносні величини.

Показники	Квартали			
	1	2	3	4
1. Надходження готівки в касу банку, тис. грн.	9300	8730	7120	8500
2. Середньоквартальна маса грошей в обігу, тис. грн.	1630	1780	1810	1740

Швидкість обігу однієї наявної гривні, у днях, за попередній рік – 15 днів.
Зробіть висновки.

Задача 17

Розміщення грошової маси регіону на кінець 2009 року характеризується такими даними:

1. Грошова готівка в обігу, млн. грн.	
у т.ч.	
- на руках населення	582
- у касах підприємств	746
2. Переказні депозити	
у т.ч.	
- в іноземній валюті, млн. дол. США	42
- у національній валюті, млн. грн.	346
4. Ощадні депозити	
у т.ч.	
- в іноземній валюті, млн. дол. США	38
- у національній валюті, млн. грн.	428
8. Цінні папери, млн. грн.	318
у т.ч.	
- акції	117
Грошова база, млн. грн.	2504
Ставка НБУ на 31.12.2009 року складала 8,03 грн. за 1 дол. США	

Визначити:

- 1) грошові агрегати M1, M2, M3;
- 2) фактичний банківський мультиплікатор.

Зробити висновки.

Задача 18

Розміщення грошової маси області на кінець звітного року характеризується такими даними, млн. грн:

1. Грошова готівка в обігу	
у т.ч.	
- на руках населення	764
- у касах підприємств	932
2. Переказні депозити у національній валюті	346
3. Інші депозити в іноземній валюті	238
4. Цінні папери:	218
у т.ч.	
- акції	115
5. Банківські резерви	310
Визначити:	
1) можливі грошові агрегати;	
2) фактичний банківський мультиплікатор;	
3) пропозицію грошей на кінець звітного року.	
Зробити висновки.	

Задача 19

Як змінився грошовий мультиплікатор, якщо у 2009 році порівняно з 2008 роком норма резервування підвищилася в 1,05 раза, а структурні зрушення у депозитах склали 128,7 %?

Задача 20

Розміщення грошової маси України на кінець 2009 року характеризується такими даними:

Показник	млн. грн.
1. Грошова готівка	65831,7
2. Переказні депозити в національній валюті	44579,2
3. Переказні депозити в іноземній валюті	54836,5
4. Ощадні депозити	54123,0
5. Цінні папери	925,6
у т.ч.:	
- акції	125,8
6. Грошова база	184150,3

Крім того, відомо, що ВВП за 2009 рік склав 912563,0 млн. грн.

Визначити:

- 1) можливі грошові агрегати;
 - 2) рівень монетаризації економіки, якщо грошова маса в обігу на початок року складала 200150,8 млн.грн.
 - 3) кількість оборотів грошової маси;
 - 4) тривалість одного обороту грошової маси (у днях);
 - 5) грошовий мультиплікатор
- Зробити висновки.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Семенова К.Д., Карпенко Л.М. Статистика підприємств: Навчальний посібник. –Одеса: «Атлант», 2009. - 348 с.
2. Статистика финансов. Учебное пособие / И.Е. Теслюк. – Минск: "Высшая школа", 1994. - 224 с.
3. Статистика финансов. Учебник. / Под ред. Салина В.Н. – М.: Финансы и статистика, 2000, 813 с.
4. Статистика: Навч. посібник. / Т.В. Уманець, Ю.Б. Пігарев. – К.: "Вікар", 2003.- 623с.
5. Статистика: Підручник / С.С. Герасименко, А.В. Головач, А.М. Єріна та ін.; За наук. ред. д-ра екон. наук С.С. Герасименка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 467 с.
6. Статистика банківської діяльності. Навчальний посібник / А.В. Головач, В.Б. Захожай, К.С. Базилевич. – К.: МАУП, 1999. - 176 с.
7. Учебное пособие для изучения дисциплины «Деньги и кредит», второе издание, переработанное и дополненное / Коллектив авторов кафедры банковского дела под рук. к.е.н, проф. Л.В.Кузнецовой: ОГЭУ. – Одесса: ВМВ: 2009. – 368 с.
8. Финансово-банковская статистика. Учебное пособие. / Т.В. Уманец, А.С. Гандрабура и др. Под ред. Т.В. Уманец – К.: УМК ВО, 1992.- 180с.
9. Фінансово-банківська статистика. Практикум: Навч. посібник / П.Г.Вашків, П.І. Пастер, В.П. Сторожук, Є.І. Ткач; За ред. Є.І. Ткача. – К.: Либідь, 2003. – 324 с.
10. Фінансова статистика. Навчальний посібник / І.М. Шост, Ф.С. Кіщак, В.В. Маслій. – Тернопіль. Економічна думка, 2004. – 164 с.
11. Фінансова статистика. Практикум для студентів 2-4 курсів денної форми навчання усіх спеціальностей / Уклад. Т.В. Погорєлова. – Одеса: ОДЕУ, ротاپринт, 2007 р., 81 с.
12. Шустіков А.А.Фінансова статистика : Навч.посібник. – К.: КНЕУ, 2002

ДОДАТОК №1

Форма №748 (місячна)

Подається електронною поштою:
 - банками – юридичними особами
 в обласному розрізі
 територіальним управлінням
 Національного банку України
 в установленій ними строк;
 - територіальними управліннями НБУ
 за банки в обласному розрізі
 через Центральну розрахункову палату
 Департаменту готівково-грошового обігу
 10 числа після звітнього періоду до 16 години

ЗВІТ про касові обороти банку за _____ 2010 року

(найменування банку)

(місцезнаходження банку)

Сим- воли	Статті надходжень і видатків	Сума
1	2	3
Надходження готівки		
02	Надходження торговельної виручки	
05	Надходження виручки від усіх видів послуг	
12	Надходження податків та зборів	
14	Надходження готівки в погашення кредитів	
16	Надходження на рахунки закладами фізичних осіб	
17	Надходження від підприємств поштового зв'язку	
29	Надходження за платіжними картками	
30	Надходження від продажу іноземної валюти	
31	Надходження від продажу акцій та інших цінних паперів	
32	Інші надходження	
	Усього надходжень - символи 02 - 32	
34	Залишок оборотної каси в установах Національного банку України на початок звітнього періоду	
35	Залишок операційної каси в банках на початок звітнього періоду	
36	Надходження готівки в оборотну касу установ Національного банку України від інших банків	
37	Надходження готівки в операційну касу банків з оборотної каси установ Національного банку України, з кас інших банків	
38	Перерахування готівки із сховища цінностей до оборотної каси	

1	2	3
39	Переміщення готівки в оборотній касі установи Національного банку України, операційній касі банку та надходження в операційну касу банку від його відділень і до його відділень з операційної каси	
	Баланс (підсумок символів 02 - 39 = підсумку символів 40 - 73)	
Видача готівки		
40	Видача на виплати, пов'язані з оплатою праці та стипендії	
45	Видача кредитів готівкою	
46	Видача на закупівлю сільськогосподарської продукції	
50	Видача на виплату пенсій, допомоги та страхових відшкодувань	
53	Видача на купівлю товарів, оплату послуг і за виконані роботи	
55	Видача з рахунків закладами фізичних осіб	
56	Видача за придбану іноземну валюту	
58	Видача за платіжними картками	
59	Видача підкріплень підприємствам поштового зв'язку	
60	Видача на придбання та погашення цінних паперів	
61	Видача на інші цілі	
	Усього видача - символи 40-61	
66	Переміщення готівки в оборотній касі установи Національного банку України, операційній касі банку та пересилання з операційної каси банку до його відділень і з його відділень до операційної каси	
69	Зал ишок оборотної каси в установах Національного банку України на кінець звітного періоду	
70	Залишок операційної каси в банках на кінець звітного періоду	
71	Пересилання готівки з оборотної каси установ Національного банку України іншим банкам	
72	Пересилання готівки банками до оборотної каси установ Національного банку України, до кас інших банків	
73	Перерахування готівки з оборотної каси до сховища цінностей	
	Баланс (підсумок символів 40 - 73 = підсумку символів 02 - 39)	
	Безготівкові зарахування грошових коштів на рахунки закладами фізичних осіб у банках:	
84	заробітної плати, інших видів оплати праці робітників і службовців, доходів підприємців, приватних нотаріусів та адвокатів, стипендії	
86	доходів від зданої сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки	
87	пенсій та допомоги	
88	інших сум	
93	Безготівкові розрахунки з використанням платіжних карток	
94	Безготівкові розрахунки фізичних осіб за цінні папери	
95	Безготівкові розрахунки фізичних осіб за товари, послуги та інші перерахування	

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА НАВЧАЛЬНІ ЗАВДАННЯ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З КУРСУ
«ФІНАНСОВА СТАТИСТИКА»

(розділи: «Статистика державного бюджету»,
«Статистика грошового обігу»)

для студентів II курсу денної форми навчання
спеціальності «Фінанси і кредит»

Укладач: Лідія Миколаївна Карпенко

Підписано до друку _____ Зам. _____

Формат паперу 60×84 1/16 обсяг 2 авт. арк.

Тир. 100 прим. ОДЕУ, м. Одеса, вул. Преображенська, 8